

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
"22" квітня 2025

**ВПЛИВ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН НА МОЛОДЬ: СТРАТЕГІЇ
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВТРУЧАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА**

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконавець: здобувачка
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, групи м405СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
"Соціальна робота та соціальна педагогіка"
Венера МАХАНЬОК

Керівник:
асистентка Алла МЕЛЬНИЧУК

Рецензент:
к. пед. н., доц. Анастасія ПОПОВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ВПЛИВ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН НА МОЛОДЬ.....	6
1.1. Фізичний та психологічний вплив наркотиків.....	6
1.2. Соціальні наслідки вживання наркотиків.....	10
1.3. Економічні наслідки.....	14
Висновок до першого розділу.....	18
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВТРУЧАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА.....	20
2.1. Профілактика вживання наркотиків.....	20
2.2. Соціально-педагогічні інтервенції.....	24
2.3. Співпраця з державними і неурядовими організаціями.....	27
Висновки до другого розділу.....	30
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Проблема вживання наркотиків серед молоді є однією з найгостріших у сучасному суспільстві. Підлітки є соціальною групою, яка найбільше піддається впливу таких негативних чинників, як соціальна нестабільність, вплив однолітків, доступність наркотиків та брак інформації про їхні негативні наслідки. Залежність від наркотичних речовин завдає шкоди не лише фізичному та психічному здоров'ю молодої людини, а й призводить до соціальної дезадаптації, втрати працездатності, проблем із законом і, зрештою, до деградації особистості.

Сучасні реалії вимагають комплексного підходу, щоб уникнути цієї проблеми. Важливою ланкою у профілактиці наркоманії серед молоді є соціально-просвітницькі заходи, оскільки враховують як освітні, так і соціальні аспекти розвитку молоді. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розробки ефективних профілактичних заходів і програм, які сприяють підвищенню обізнаності молодих людей про шкідливий вплив наркотиків та формуванню їх відповідального ставлення до власного здоров'я.

Метою цієї роботи є аналіз впливу наркотичних речовин на молодь та розробка ефективних стратегій соціально-педагогічного втручання і профілактики з метою зменшення рівня вживання наркотиків серед молодого покоління.

Завдання:

- проаналізувати фізичні, психологічні, соціальні та економічні наслідки вживання наркотичних речовин серед молоді;
- визначити основні фактори, що впливають на поширення наркозалежності серед молодих людей;
- дослідити існуючі стратегії соціально-педагогічного втручання у попередженні вживання наркотиків;
- розробити рекомендації щодо покращення профілактичних заходів та програм роботи з молоддю;

– узагальнити досвід співпраці державних та неурядових організацій у протидії поширенню наркотичних речовин серед молоді.

Об’єкт: соціальні та педагогічні аспекти впливу наркотичних речовин на молодь.

Предмет: методи, заходи та стратегії соціально-педагогічного втручання і профілактики наркозалежності серед молоді.

Гіпотеза: ефективна профілактика вживання наркотичних речовин серед підлітків можлива за умов комплексного підходу, який включає соціально-просвітницькі заходи, підтримку сім’ї, підвищення обізнаності молоді, а також активну співпрацю з державними та неурядовими організаціями.

Методологія дослідження:

Теоретичні методи:

- аналіз наукової літератури з проблематики вживання наркотиків серед молоді;
- узагальнення досвіду профілактики наркозалежності;
- систематизація інформації про соціально-педагогічні підходи до вирішення проблеми.

Емпіричні методи:

- анкетування молоді з метою визначення рівня їхньої обізнаності про наслідки вживання наркотиків;
- інтерв’ю з соціальними педагогами та працівниками реабілітаційних центрів;
- спостереження за поведінкою молоді у навчальних закладах та позашкільних установах.

Порівняльний аналіз:

- дослідження ефективності різних профілактичних програм у різних регіонах.

Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.ВПЛИВ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН НА МОЛОДЬ

1.1.Фізичний та психологічний вплив наркотиків

Наркотичні засоби шкідливо діють на організм людини, і особливо небезпечний цей вплив для молодих людей, оскільки їх організм ще розвивається, а психологічний стан нестабільний і більш сприйнятливий до різних змін. У цьому розділі розглядається фізичний і психологічний вплив наркотиків на здоров'я молоді людини.

Наркомани – це люди без майбутнього. Вони втратили своє здоров'я й загрожують здоров'ю власних дітей і суспільству. У наркоманів народжуються діти з тяжкими фізичними та психічними вадами. Зовнішній вигляд наркомана далекий від привабливого: сіре обличчя, суха шкіра, волосся та зуби поступово випадають [1].

Як свідчать дослідження, часто вживати наркотики починають зовсім випадково, через цікавість. Молодь «знайомиться» з наркотиками на дискотеках і вечірках, в компанії з друзями. Існують й інші причини збільшення кількості наркоманів, а саме: економічна криза, безробіття, проблеми в особистому житті. Все це змушує людину за допомогою наркотиків шукати «кращого життя», але це життя без майбутнього.

Незважаючи на те, що зловживання наркотиками стало однією з найгостріших світових проблем ХХ ст., досвід вживання людьми наркотичних речовин вимірюється тисячоліттями. Початково вживання наркотиків було пов'язане з релігійними та побутовими звичаями. Багато тисяч років тому наркотики почали використовуватись служителями різних релігій для досягнення стану містичного екстазу при виконанні культових обрядів та ритуалів.

Першою рослиною з психоактивними властивостями, про яку є згадка в історії, був мак. Ще 5000 років тому його використовували шумери, які жили на землях Месопотамії (сучасний Ірак). На глиняних табличках, які були

знайдені через століття в Ниппурі, залишились рекомендації щодо приготування та вживання опіуму.

Про гашиш як ліки від кашлю та проносу говориться в 2737 р. до Н. Е. в лікувальнику китайського імператора Шен-Нуна, складеному ще в стародавньому Китаї. Гашиш використовувався як знеболювальний засіб при хірургічних операціях, в Індії він також використовувався як ліки.

Стародавні культури використовували в релігійних цілях галюциногенні гриби. Ще з XVI ст. іспанські хронікери повідомляють про наркотичні гриби з Мексики.

Окрім поодиноких географічних осередків вживання різноманітних речовин, які мають психоактивні властивості, Європа не знала більшості сильних наркотиків до кінця XII ст., коли хрестоносці привезли з Близького Сходу опіум. Перші препарати опіуму мали назву «лаудан». На початку позаминулого століття, в 1805 р., аптекар Зертюрнер виділив перший алкалоїд опіуму і дав йому назву «морфін» на честь грецького бога сну Морфея. Трохи пізніше, 1832 р., Робіке виділив кодеїн, а 1848 р. Мерк виділив із опіуму папаверин [2, С.146].

Масове вживання наркотиків в Європі почалось в XIX ст., коли група інтелектуальних авантюристів почала експериментувати над власною свідомістю, вживаючи наркотики, які привезли з Єгипту та Індії (гашиш, опіум).

1938 рік став дуже важливим в історії наркоманії. Цього року швейцарському хіміку Альберту Хофману вдалося синтезувати лізергінову кислоту (ЛСД-25), що стало початком розвитку масового вживання наркотиків в обсягах, які до цього не мали прецеденту в історії людства.

У XX ст. з розвитком технічного прогресу та початком лабораторного виробництва алкалоїдів опіуму і кокаїну наркоманія перейшла в інший вимір - масовість та епідемічне розповсюдження, переставши бути проблемою однієї особистості, стала соціальною проблемою.

Фізичний вплив наркотиків.

Наркотичні речовини, як правило, діють на центральну нервову систему (ЦНС), змінюючи її нормальну функцію. Це може призвести до серйозних порушень у роботі мозку, що негативно впливає на когнітивні функції, пам'ять, концентрацію уваги та здатність до навчання. Під впливом наркотиків молодь може втратити здатність до критичного мислення та оцінки ситуації, що часто призводить до прийняття небезпечних рішень.

Препарати, що стимулюють ЦНС (наприклад, амфетаміни, кокаїн), можуть викликати прискорене серцебиття, підвищення артеріального тиску, порушення терморегуляції та тяжку серцеву недостатність.

Наркотики, що пригнічують ЦНС (опіати, барбітурати) можуть викликати депресію дихання, зниження рівня свідомості, коми та навіть смерть при передозуванні [3, С.60].

Вживання наркотиків може призвести до захворювань серця і судин. Продукти розпаду ліків негативно впливають на серце і підвищують ризик інфарктів, інсультів, розвитку серцевих аритмій і високого артеріального тиску. Тривалий прийом ліків може викликати серйозні захворювання серця і судин.

Амфетаміни та кокаїн можуть викликати атеросклероз (затвердіння артерій), що підвищує ризик інсульту.

Опіати можуть призвести до порушення кровообігу та тромбозу, що загрожує ускладненнями, такими як інфаркти або інсульти.

Вживання наркотиків, особливо через інгаляції (куріння таких наркотиків, як марихуана або метамфетамін), впливає на стан дихальних шляхів. Тривале куріння викликає хронічні легеневі захворювання, такі як бронхіт, астма, хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) і навіть рак легенів.

Багато наркотиків, особливо синтетичних, токсично діють на печінку і нирки, що може призвести до хронічних захворювань цих органів. Наркотики сприяють накопиченню токсичних речовин в організмі, що в свою чергу призводить до пошкодження тканин і порушення роботи цих органів.

Фізична залежність від наркотиків виникає внаслідок тривалого вживання наркотиків, оскільки організм адаптується до їх постійної присутності. При припиненні прийому препарату виникає синдром відміни, який супроводжується сильним болем, тривогою, депресією, розладами сну, судомами та іншими симптомами. Цей стан може бути дуже болючим і часто призводить до повернення до вживання наркотиків.

Психологічний вплив наркотиків

Психологічний вплив наркотиків може проявлятися у різноманітних психологічних розладах, таких як тривожні розлади, депресія, параноя, галюцинації та психози. Це залежить від типу препарату, дози та тривалості застосування. Ліки змінюють рівень нейромедіаторів у мозку, що може призвести до погіршення емоційного стану [4, С.218].

При вживанні амфетамінів або марихуани можуть виникнути психози і параноя. Для них характерне спотворене сприйняття дійсності, відчуття переслідування, дратівливість і агресивність.

Депресія та тривожні розлади можуть бути спричинені вживанням опіатів та інших депресантів ЦНС. Постійне вживання наркотиків може призвести до втрати здатності отримувати задоволення (ангедонія), що сприяє розвитку депресивних станів.

Наркотики негативно впливають на здатність людини навчатися та розвивати когнітивні навички. Вони знижують концентрацію уваги, пам'ять і здатність приймати рішення. Молоді люди, які вживають наркотики, часто мають проблеми з навчанням, затримку розвитку та труднощі соціальної адаптації.

Психологічний вплив наркотиків включає так званий «синдром амотивації», який проявляється у втраті інтересу до звичної діяльності, низькій мотивації до досягнення цілей і досягнення успіху. Вживання наркотиків викликає у молодій людини втрату інтересу до навчання, роботи, спорту та інших корисних занять.

До психологічних наслідків вживання наркотиків відноситься також соціальна ізоляція. Молоді люди, які вживають наркотики, часто відчують себе відчуженими від родини, друзів і суспільства. Це може призвести до почуття самотності та депресії та посилити залежність від наркотиків.

Наркотики можуть змінити сприйняття людини і змусити її втратити зв'язок з реальністю. Молоді люди можуть почати сумніватися у своїй цінності, своєму ставленні до інших людей і своїх цілях у житті. Особливо це небезпечно на етапі становлення особистості, адже наркозалежність може стати основною складовою їх особистості [5, 102].

Фізичний і психологічний вплив наркотиків на молодих людей дуже серйозний і небезпечний. Наркотики впливають не тільки на фізичне здоров'я, але й на здатність молодих людей повноцінно розвиватися, навчатися та адаптуватися в суспільстві. Тому боротьба з наркоманією та впровадження ефективних профілактичних програм є надзвичайно важливими для збереження здоров'я молодого покоління.

1.2. Соціальні наслідки вживання наркотиків

Значний негативний вплив на соціальну адаптацію та інтеграцію в суспільство має вживання молодими людьми наркотичних речовин. Наркотики не тільки завдають шкоди здоров'ю, а й спричиняють серйозні соціальні проблеми, які зачіпають як саму людину, так і її найближче оточення: родину, друзів, навчальні заклади та соціальні інститути. Соціальні наслідки наркоманії часто бувають довгостроковими і важко усуваються навіть після лікування та реабілітації.

Одним із найважливіших соціальних наслідків вживання наркотиків є розлад сімейних стосунків. Підлітки, які вживають наркотики, часто є джерелом стресу для своїх батьків і близьких. Залежність призводить до змін у поведінці, які можуть включати агресію, недовіру, втрату інтересу до сім'ї та навіть емоційну та фізичну ізоляцію.

Проживати разом з людиною, що вживає наркотики, важко, між членами сім'ї виникають напружені взаємини і конфлікти, які негативно впливають на всіх, хто знаходиться в цій атмосфері. Іноді близькі, особливо сім'я, починають звинувачувати себе, вважаючи, що це вони зробили щось неправильно.

Життя з залежною людиною або споживаючою наркотики не проста, так як така людина може:

- не виконувати свої обіцянки, часто на нього не можна покластися
- перестати серйозно ставитися до своїх обов'язків або брати участь в сімейному житті;
- брехати і красти, щоб добути гроші на наркотики;
- втратити роботу;
- не прийти додому ночувати або не давати про себе знати;
- поводитись і вести себе так, як ніколи раніше не робив до вживання наркотиків;
- звинувачувати інших, при появі проблем постійно займати оборонну позицію;
- стати байдужим або агресивним [6, С.391].

Молоді люди, які вживають наркотики, часто не визнають своєї проблеми, що призводить до напружених стосунків з батьками. Це може проявлятися у конфлікті, нерозумінні та навіть емоційному насильстві, оскільки батьки намагаються допомогти, але стикаються з небажанням змінюватися з боку підлітка чи молодшої дорослої людини.

Члени сім'ї часто несуть фінансові витрати на лікування та реабілітацію та стикаються з емоційними стражданнями через поведінку залежного. Погіршення сімейних стосунків може призвести до розлучення або навіть руйнування сімей.

Вживання молоддю наркотиків може призвести до соціальної ізоляції сім'ї та її маргіналізації. Сім'я може бути об'єктом осуду з боку сусідів або

однолітків, посилюючи стрес і почуття самотності. Це створює додаткові проблеми для родини та ускладнює підтримку молодого людини, яка бореться із залежністю.

Підлітки експериментують з наркотиками або продовжують їх приймати з кількох причин, включаючи:

- щоб вписатися: багато підлітків вживають наркотики «тому що інші це роблять» – або вони думають, що інші роблять це – і вони бояться, що їх не приймають у соціальному колі, яке включає однолітків, що вживають наркотики;

- щоб почувати себе добре: зловживанні наркотиками взаємодіють з нейрохімією мозку, щоб викликати почуття задоволення. Інтенсивність цієї ейфорії відрізняється від виду препарату і способу його застосування;

- щоб почувати себе краще: деякі підлітки страждають депресією, соціальною тривожністю, порушеннями, пов'язаними зі стресом, та фізичним болем. Використання наркотиків може бути спробою зменшити ці почуття лиха. Стрес особливо відіграє значну роль у запуску та продовженні вживання наркотиків, а також повернення до вживання наркотиків (рецидивів) для тих, хто одужує від залежності;

- робити краще: наше – дуже конкурентоспроможне суспільство, в якому тиск на спортивне та академічне виконання може бути інтенсивним. Деякі підлітки можуть звернутися до певних препаратів, таких як незаконні або рецептурні стимулятори, тому що вони думають, що ці речовини підвищать або поліпшити їх продуктивність;

- експериментувати: підлітки часто мотивовані шукати нові враження, особливо ті, які вони сприймають як захоплюючі чи сміливі [7, С.52].

Підлітки, які регулярно вживають наркотики, часто відчують себе відчуженими від однолітків. Причинами цього можуть бути фізичні та психологічні зміни, які відбуваються в результаті вживання наркотиків, а також неприємні поведінкові зміни, такі як агресія, депресія або відсутність

мотивації. У результаті молода людина може втратити соціальні контакти, що призведе до погіршення емоційного стану.

Вживання наркотиків може призвести до формування нових соціальних зв'язків з людьми, які також залежні від наркотиків або вчиняють незаконні дії, щоб задовольнити свої потреби в наркотиках. Це часто призводить до втягнення в злочинну діяльність, наприклад, до крадіжок, торгівлі наркотиками та інших злочинів, що значно погіршує соціальний статус молодої людини.

Наркотики можуть викликати у людини агресивну поведінку або невмотивований гнів, що призводить до конфліктів з друзями та однолітками. Це призводить до втрати дружби та погіршення соціальної інтеграції.

Вживання наркотиків негативно впливає на здатність молодих людей навчатися, працювати та досягати успіху в кар'єрі. Через різні когнітивні та емоційні розлади, спричинені наркотиками, може статися втрата здатності до навчання, розумової працездатності та командної роботи [8, С.209].

Наркотики значно знижує здатність до навчання, оскільки наркотики погіршують пам'ять, концентрацію, а також аналітичні навички та здатність вирішувати проблеми. Це може призвести до поганих оцінок у школі чи університеті, а також до затримки розвитку.

Молоді люди, які вживають наркотики, стикаються з труднощами у досягненні професійних успіхів, оскільки залежність може викликати часті прогули на роботі, низьку продуктивність і, як результат, втрату роботи або неможливість здобути хорошу кар'єру.

Через труднощі в навчанні та роботі люди з наркозалежністю часто не можуть досягти стабільного фінансового становища. Це може призвести до злиднів, безробіття та тривалих соціальних проблем, таких як бездомність, втрату соціального статусу та ізоляцію.

Підлітки, які регулярно вживають наркотики, можуть бути втягнуті в незаконну діяльність, таку як крадіжка, виготовлення, зберігання або

розповсюдження наркотиків. Це призводить до правових наслідків, таких як судові позови, штрафи, а іноді навіть тюремні вироки.

Наркотична залежність та правопорушення, пов'язані з наркотиками, можуть призвести до судимості. Це створює додаткові бар'єри для молодих людей, коли вони намагаються інтегруватися в суспільство, отримати роботу або відновити нормальні стосунки з родиною та друзями. Відсутність прав унаслідок судимості робить складнішою соціальну реабілітацію [9, С.25].

Соціальні наслідки вживання наркотиків серед молоді надзвичайно серйозні та глибоко негативно впливають на життя людини. Це не лише фізична та психологічна залежність, а й розлади сімейних стосунків, проблеми з друзями, складна навчальна та професійна діяльність, можливі правові наслідки. Тому для боротьби з цією проблемою необхідно вживати комплексні заходи, що включають профілактику, підтримку сім'ї, реабілітацію та інтеграцію в суспільство.

1.3.Економічні наслідки

Вживання наркотиків не тільки має фізичні, психологічні та соціальні наслідки, але й спричиняє серйозні економічні проблеми для окремих людей і суспільства в цілому. Витрати, пов'язані з наркоманією, включають фінансові ресурси, витрачені на лікування та реабілітацію, а також витрати, пов'язані з наслідками злочинної діяльності, зниженням продуктивності та збитками на національному рівні.

Купити «касету», відсипати з неї трохи порошку, потім досипати туди якої-небудь гидоти, а потім разбодяжений таким чином порошок кому-небудь продаєш. Найкраще кому-небудь «новенькому». Якщо ти завербував кілька «новеньких», то у тебе з'являється «свій» ланцюжок. У цьому ланцюжку молода людина працює постачальником наркотика і крім отримання безкоштовної дози для себе може заробити якісь гроші [10, С.19].

Злодійство. Красти зазвичай починають у батьків. Гроші намагаються красти з «товстих» пачок, щоб це було «непомітно». Найдивовижніше, що дуже часто батьки не помічають систематичних пропаж невеликих грошових сум. У сторонніх наркомани крадуть досить рідко, тільки якщо підвертається випадок. Найчастіше такі крадіжки відбуваються якщо не у власному будинку, то в будинках родичів і друзів.

«Шантаж» – випрошування грошей під приводом того, що сталося щось страшне як з самим підлітком, так і його друзями. Молоді люди розповідають батькам і близьким про те, що «хтось захворів», що якогось невідомого батькам приятеля «посадять до в'язниці», а для того, щоб Ваша дитина могла допомогти, терміново потрібні гроші. Найчастіший прийом шантажу – розповідь про власні борги і загрози для життя самого наркомана, пов'язаних з цими боргами. Родичам ніколи не вдається побачити людину, у якого син нібито, позичив гроші. У деяких сім'ях шантаж взагалі не мотивується. Підлітку вдається домогтися результату, просто не розмовляючи з батьками і лежачи на дивані з трагічним виразом обличчя. Спрацьовує модель «якщо ти не даси мені грошей – я більше не буду з тобою розмовляти і нічого тобі не скажу». Якщо в результаті такої поведінки гроші отримані, то дізнатися, для чого вони потрібні, не вдається ніколи [11, С.49].

«Динамо машина» – стратегія поведінки спрямована на те, щоб випросити гроші за допомогою невиконуваних обіцянок. «Я складу іспит, але мені потрібно 500 гривень»; «Я буду кожен день прибирати квартиру, але мені сьогодні потрібні гроші»; «Я привітаю бабусю з Днем народження, але мені потрібно для цього 500 гртвень» і т. Д. Батьки в більшості випадків не контролюють виконання обіцянок. Їх заспокоюють слова-обіцянки самі по собі. Найпростіше підлітку добитися таким чином грошей від батьків або знайомого протилежної статі. Тати легше вірять обіцянкам дочок, а мами – синів.

«Розділяй і володарюй». Найчастіше історії, які підлітки розповідають батькам, з метою отримати у них гроші, підрозділяються на історії для тат і

історії для мам. Заохочені «довірою» дитини мама і тато не розповідають один одному про довірені їм «таємниці» і виданих дитині грошах. Якщо чоловік і дружина знайдуть час і поспілкуються один з одним на тему – хто і коли давав дитині гроші, то їм буде легше зрозуміти, звідки беруться гроші на наркотики. Якщо дитина використовує «метод» шантажу, то він «ображається» спочатку на одного з батьків, якщо результат не отримано, починає ображатися на іншого.

Залежність від наркотичних речовин веде до серйозних порушень фізичного та психічного здоров'я, що потребує значних фінансових вкладень у лікування та реабілітацію.

Вживання наркотиків спричиняє численні захворювання, пов'язані з серцево-судинною, дихальною, нервовою системами, а також з порушеннями роботи внутрішніх органів (печінка, нирки). Крім того, наркотики можуть сприяти розвитку інфекційних хвороб, таких як ВІЛ/СНІД, гепатит та туберкульоз. Лікування таких захворювань потребує значних фінансових затрат від державних і приватних медичних установ [12, С.154].

Програми реабілітації та стаціонарні заклади лікування наркоманії також потребують значних економічних ресурсів. Вартість реабілітаційних курсів і лікування, особливо медикаментозної терапії для полегшення абстинентного стану (синдрому відміни), може бути високою і становити додаткове навантаження на медичні установи для держави.

Люди з важкою наркотичною залежністю часто потребують тривалого лікування та стаціонару, що призводить до постійних витрат на охорону здоров'я. При цьому такі пацієнти часто відмовляються від лікування або не можуть завершити реабілітацію, що здорожує подальше лікування.

Наркотична залежність негативно впливає на здатність людини працювати, що веде до зниження її продуктивності та відсутності участі в економічній діяльності. Це має серйозні наслідки як для окремої людини, так і для загальної економіки країни.

Наркомани часто не можуть стабільно працювати через фізичні чи психічні проблеми, викликані вживанням наркотиків. Відсутність мотивації, погіршення когнітивних функцій (пам'ять, концентрація, мислення) призводять до частих пропусків роботи, погіршення якості виконуваної роботи або її повної відсутності.

Люди з хронічною залежністю можуть отримати інвалідність через фізичні або психічні розлади внаслідок вживання наркотиків. Крім того, суспільство несе додаткові витрати, оскільки потребує державної підтримки у вигляді пенсій, допомоги по інвалідності та соціального забезпечення.

При наркоманії молодь не може повністю реалізувати свій потенціал у професійній сфері, що зменшує її внесок у національну економіку. Це має довгострокові наслідки для економічного розвитку країни, оскільки країна втрачає кваліфікованих працівників.

Вживання наркотиків безпосередньо пов'язане зі зростанням злочинності. Наркомани часто вчиняють такі злочини, як крадіжки, торгівля наркотиками, насильство або дрібні крадіжки, щоб підтримувати свою залежність. Це створює додаткові витрати для правоохоронних органів та системи правосуддя [13, С.43].

Наркотики є одним із головних факторів сприяння злочинній діяльності. Багато наркозалежних вчиняють злочини, щоб задовольнити свої потреби в наркотиках. Суттєво зростають додаткові державні витрати на боротьбу з наркобізнесом і наркозлочинністю.

Зростання кількості наркозлочинів спричиняє великі витрати для правоохоронних органів та їх роботи, особливо для розкриття злочинів та арешту та затримання людей. Тривале ув'язнення засуджених лягає важким тягарем на бюджети місцевих та національних органів влади.

Судові процеси над наркозалежними особами та правопорушниками, пов'язаними з наркотиками, потребують значних фінансових ресурсів. Це стосується як витрат на адвокатів, так і витрат на проведення судових засідань та пенітенціарних установ.

Наркоманія має значний економічний вплив на країни в цілому. Витрати, пов'язані з наркоманією, значно збільшують навантаження на державні бюджети, погіршують соціально-економічну ситуацію в країні, знижують рівень життя громадян.

Наркоманія серед молоді призводить до значного скорочення зайнятості, зниження продуктивності праці та зниження загального економічного зростання. Країни з високим рівнем поширеності наркоманії часто стикаються з економічними труднощами внаслідок втрати робочої сили, зниження продуктивності та високої вартості соціальних послуг [14, С.68].

Високий рівень наркоманії серед молоді знижує якість робочої сили, що знижує інвестиційну привабливість країни та призводить до негативних економічних наслідків для приватного сектора. Інвестори та компанії можуть бути менш зацікавлені у розширенні свого бізнесу в регіонах, де проблема наркотиків є особливо гострою.

Економічні наслідки вживання наркотиків далекосяжні та різноманітні. До них належать як прямі витрати на лікування та реабілітацію, так і значні втрати для економіки через зниження продуктивності, зростання злочинності та додаткові витрати на правоохоронні органи. Для зменшення економічних втрат, спричинених наркоманією, необхідно впроваджувати ефективні програми профілактики, підтримки здоров'я та реабілітації, а також стратегії боротьби з незаконним обігом наркотиків і злочинністю.

Висновок до першого розділу

Фізичні наслідки вживання наркотиків проявляються в руйнуванні організму на рівні життєво важливих систем, зокрема нервової, серцево-судинної та імунної систем. Наркотики часто призводять до хронічних захворювань, інвалідності та скорочення тривалості життя.

Психологічні наслідки включають емоційну нестабільність, тривогу, депресію, зниження когнітивних функцій і розвиток стійкої психологічної залежності. Молодь стає більш сприйнятливою до психічних розладів і втрати соціальної орієнтації.

Соціальні наслідки вживання наркотиків включають соціальну ізоляцію, погіршення соціальних контактів і втрату можливостей навчання чи працевлаштування. Наркомани часто стають учасниками кримінальних або асоціальних моделей поведінки.

Економічні наслідки вживання наркотиків позначаються як на особистих фінансових проблемах наркозалежних, так і на значних витратах суспільства на боротьбу з наркоманією, лікування залежності, реабілітацію та контроль за обігом наркотиків.

Вивчення впливу наркотичних речовин на молодь підкреслює, що ця проблема є багатовимірною і потребує комплексного підходу до профілактики, лікування та ресоціалізації.

РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВТРУЧАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА

2.1. Профілактика вживання наркотиків

Сучасний підхід до профілактики наркоманії базується на комплексному підході, який включає різноманітні методи: інформування, просвітницьку роботу, соціальний супровід, розвиток навичок здорового способу життя та залучення громади до активної участі у вирішенні цієї проблеми. Оскільки проблема вживання наркотиків серед молоді є однією з найгостріших, профілактичні заходи мають бути системними, своєчасними та ефективними.

Найбільша небезпека психоактивних речовин, зокрема наркотиків, полягає в тому, що вони спричиняють залежність.

Фізична залежність виявляється в тому, що організм не може нормально функціонувати без ПАР, що викликає сильний потяг до цієї речовини. Фізична залежність характеризується звиканням до ПАР і наявністю абстинентного синдрому («ломки») через відсутність наступної дози. Пошук і прийом наступної дози стає життєвою потребою. Особливо швидко розвивається фізична залежність від наркотиків.

Психологічна залежність – це хворобливе прагнення вживати ПАР, щоб отримати приємні відчуття або позбутися неприємних. Психологічна залежність завжди виникає при систематичному вживанні ПАР, але може виникнути і після одноразового прийому, наприклад, деяких синтетичних наркотиків.

Одним із основних напрямів профілактики є роз'яснення молоді негативних наслідків вживання наркотиків. Освітні програми повинні бути спрямовані на формування у молоді правильного розуміння речовин, що викликають залежність, та їх впливу на здоров'я та соціальне становище людини.

Важливим аспектом є проведення лекцій, тренінгів та тематичних зустрічей з молоддю в навчальних закладах, де фахівці зможуть надати школярам та студентам науково обґрунтовану інформацію про наркотики, їх наслідки та ризики для здоров'я. Ці програми мають бути адаптовані до вікових особливостей учнів і враховувати соціальні та культурні аспекти.

Окрім роботи в навчальних закладах, важливо проводити інформаційні кампанії в ЗМІ та через соціальні мережі, які можуть охопити ширшу аудиторію. Інформація може включати публікації, рекламні ролики, плакати, лекції за участю відомих людей або лікарів, які діляться досвідом у боротьбі з наркоманією [15, С.60].

Освітні програми також мають наголошувати не лише на фізичних та психологічних наслідках, а й на соціальних та правових ризиках, таких як порушення закону, кримінальна відповідальність та соціальна ізоляція. Це дозволяє молодим людям зрозуміти, наскільки важливо для їх соціального статусу та майбутнього припинити вживання наркотиків.

Захисними чинниками, що перешкоджають уживанню підлітками психоактивних речовин, є:

- міцна сім'я, залучення до життя сім'ї, увага до захоплень підлітка з боку батьків;
- успішний досвід навчання і спілкування у школі;
- успішна соціалізація серед однолітків;
- добре сформовані життєві навички;
- поінформованість про наслідки вживання психоактивних речовин.

Школа може допомогти учням у розвитку захисних чинників, зокрема й через:

- забезпечення захисного фізичного середовища у школі, у тому числі наявність охорони та чітких правил щодо заборони вживання психоактивних речовин на території навчального закладу;

- формування сприятливої загальношкільної атмосфери, що підтримує здорові стосунки між учнями і мотивує їх до здорового способу життя;
- розвиток в учнів знань про здоров'я, зокрема чинників, які впливають на здоров'я, негативні наслідки вживання психоактивних речовин;
- формування і зміцнення в учнів позитивної самооцінки, позитивних життєвих цілей, установок і навичок [16, С.236].

Профілактика вживання наркотиків також включає активну роботу з формування у молоді навичок здорового способу життя, що дозволяє їй обирати альтернативи вживанню наркотиків.

Одним із найважливіших аспектів є заохочення молоді до активного способу життя через заняття спортом, організацію фізичної підготовки, змагань та спортивних заходів. Рухова активність не лише сприяє збереженню здоров'я, а й знижує ризик вживання наркотиків, адже здоровий спосіб життя сприяє розвитку позитивних емоцій та соціалізації серед однолітків.

Важливо навчити молодих людей долати труднощі та стреси життя без наркотиків. Тренінги з розвитку психологічної стійкості, управління стресом і самоконтролю дозволяють молодим людям краще реагувати на стресові ситуації, не вдаючись до наркотиків як шляху відходу.

Підтримка сім'ї є важливим фактором у профілактиці вживання наркотиків. Батьки можуть допомогти своїм дітям зрозуміти ситуації, які можуть призвести до спокуси, і навчитися будувати здорові, довірливі стосунки. Батьківські програми, що сприяють розвитку емоційного інтелекту та навичок спілкування в родині, знижують ризик наркозалежності у дітей.

Надання альтернативних варіантів для молоді є важливою частиною профілактики. Створення середовища, де молоді люди можуть знайти цікаві та корисні заняття, допомагає зменшити ризик вживання наркотиків.

Чудовою альтернативою для молоді можуть стати місцеві молодіжні організації, групи за інтересами, культурні центри та гуртки. Програми дозвілля, зокрема волонтерські проекти, творчість, спорт чи наука,

допомагають молодим людям знайти своє місце в суспільстві та пропонують можливість самореалізації.

Молоді люди, які перебувають у соціально нестабільному стані, особливо молоді люди з неблагополучних сімей, ризикують вживати наркотики. Важливо створити програми підтримки для таких груп, які включають соціальні послуги, навчання та заходи для покращення їх соціального становища, тим самим допомагаючи уникнути негативного впливу та спокус.

Важливо підтримувати молодь у пошуку кар'єри, організовуючи різноманітні освітні заходи та надаючи їм доступ до професійного навчання, курсів та стажувань, які відкриють кар'єрні перспективи. Це стимулює розвиток мотивації, амбіцій і бажання досягти успіху, які є важливими факторами при відміні наркотиків.

На державному рівні мають бути розроблені комплексні профілактичні програми, що передбачають як законодавчі, так і організаційні заходи протидії вживанню наркотиків серед підлітків [17, С.26].

Важливо посилити контроль за продажем наркотичних та інших лікарських засобів, заборонити рекламу наркотичних засобів та забезпечити відповідне покарання для тих, хто пропагує розповсюдження наркотиків серед молоді. Також необхідно розробити законодавчі ініціативи щодо доступу до реабілітаційних та психологічних послуг особам, які стали на шлях залежності.

Оскільки проблема наркотиків має глобальний характер, важливо розвивати міжнародне співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотиків, обмінюватися досвідом з іншими країнами та реалізовувати спільні профілактичні та реабілітаційні програми на міжнародному рівні.

Держава має інвестувати у створення національних та регіональних програм профілактики наркоманії, підтримку організацій, що працюють у цій сфері, розробку освітніх програм для різних вікових груп.

Профілактика вживання наркотиків серед молоді є важливою частиною соціальної політики, яка передбачає як індивідуальні, так і колективні заходи.

Лише комплексним підходом – освіта, розвиток здорового способу життя, соціальна підтримка, правова та законодавча робота – можливо знизити рівень наркоманії та запобігти її поширенню серед молоді.

2.2. Соціально-педагогічні інтервенції

Соціально-педагогічні інтервенції – це спеціально розроблені методи та практики, спрямовані на втручання в соціальні та психологічні процеси розвитку особистості з метою зміни чи корекції поведінки індивіда чи групи. У рамках боротьби з наркотиками соціально-просвітницькі заходи є важливим інструментом профілактики наркоманії серед молоді та реабілітації людей, які вже стали залежними.

Одним із найважливіших аспектів соціально-педагогічних заходів є психолого-педагогічний супровід молоді. Це включає навчання навичкам саморегуляції, розвиток емоційного інтелекту та допомогу людям справлятися зі стресом і життєвими проблемами, не вдаючись до наркотиків [18, С.108].

Важливою складовою є проведення індивідуальних і групових психологічних консультацій, спрямованих на зміцнення емоційної стабільності молоді. Психологи працюють з підлітками, надаючи їм методи подолання стресів, конфліктів, депресії або невдоволення собою, що є частими факторами ризику для вживання наркотиків. Консультації можуть також допомогти молодим людям у виробленні стратегії здорового способу життя, боротьбі з негативними емоціями та переживаннями, що можуть бути спонукачами до наркозалежності.

Соціально-педагогічне втручання включає навчання розвитку навичок самоконтролю. Молоді люди вчаться керувати своїми емоціями та обирати способи взаємодії з оточенням, які не пов'язані з наркотиками. Це включає розвиток здатності протистояти тиску однолітків і припинення спроб знайти рішення власних проблем за допомогою вживання наркотиків.

Педагоги можуть зробити важливе втручання в життя молоді, організувавши здорові способи проведення часу, які є альтернативою наркотикам. Програми підвищення самооцінки молоді допомагають молоді знайти сенс у навчанні, творчості та фізичній активності, що сприяє формуванню позитивних життєвих орієнтацій.

Одним з ефективних способів профілактики та подолання наркотичної залежності є створення соціально-педагогічних програм, які допомагають підліткам розуміти ризики вживання наркотичних речовин та замінити згубні звички на здорові.

Це можуть бути заходи в рамках молодіжних клубів, асоціацій, спортивних відділів або волонтерських програм, які пропонують молодим людям можливість активно спілкуватися з однолітками, відкривати нові інтереси та розвивати соціальні навички. Важливим компонентом є участь у програмах соціальної інтеграції, завдяки яким підлітки відчують себе частиною здорового та сприятливого середовища.

Педагоги та соціальні працівники можуть організовувати спеціальні тренінги, де молоді люди не тільки отримують теоретичні відомості, а й виконують рольові ігри та вправи, що сприяють формуванню правильного ставлення до наркотиків. Такі тренінги включають вправи на розвиток критичного мислення, вміння вирішувати проблеми без вживання наркотиків, навчити протистояти соціальному тиску [19, С.23].

Сучасні соціально-педагогічні інтервенції базуються на принципах рівноправної взаємодії. Це означає, що молодь залучається до розробки профілактичних програм і сама стає активним учасником процесу. Програми такого типу зазвичай включають елементи наставництва, у яких старші підлітки стають прикладом для молодших, навчаючи їх позитивним практикам і стратегіям поведінки, щоб допомогти їм уникнути спокуси наркотиків.

Для тих, хто вже зіткнувся з проблемою наркотичної залежності, соціально-педагогічні інтервенції включають реабілітаційні програми, які

спрямовані на відновлення здоров'я, соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Реабілітація наркозалежної молоді вимагає комплексного підходу, що включає психологічну підтримку, медичну допомогу, освітні заходи, соціальну підтримку та підтримку у розвитку нових соціальних навичок. Психологи, соціальні працівники, педагоги, медичні працівники та адвокати повинні працювати разом, щоб забезпечити комплексне втручання в процес одужання.

Окрім лікування, важливим етапом реабілітації є ресоціалізація – повернення до нормального життя, пошук роботи, навчання та побудова соціальних зв'язків. З молоддю працюють соціальні працівники та педагоги, які допомагають адаптуватися до життя без наркотиків, навчають ефективному спілкуванню та взаємодії з оточенням, а також підтримують у професійному навчанні.

Важливою частиною реабілітаційних програм є групові курси, де молоді люди можуть обмінюватися досвідом та отримувати підтримку від однолітків із подібними труднощами. Групова терапія також може допомогти вам створити соціальні мережі підтримки та подолати почуття ізоляції [20, С.233].

До групи ризику потрапляють молоді люди, які перебувають у складних соціальних умовах або мають певні психологічні та соціальні проблеми, що можуть призвести до вживання наркотиків. Педагоги, соціальні працівники та психологи повинні активно працювати з цією категорією молоді, щоб попередити розвиток залежності.

Соціально-просвітницькі заходи також повинні включати роботу з сім'ями, особливо з тими, які мають проблеми, які можуть призвести до вживання наркотиків (наприклад, алкоголізм батьків, насильство в сім'ї). Педагоги та соціальні працівники допомагають родинам долати конфлікти та вчать батьків підтримувати своїх дітей у боротьбі зі спробами наркотиків.

Важливою частиною профілактики наркоманії є проведення регулярних тренінгів для вчителів і соціальних працівників, під час яких вони можуть

вдосконалювати свої навички роботи з молодими людьми групи ризику. Важливо навчити фахівців розпізнавати перші ознаки залежності та вчасно надавати допомогу.

Важливою складовою боротьби з наркозалежністю серед молоді є соціально-просвітницькі заходи. Вони включають як профілактичні заходи, так і реабілітаційні програми для тих, хто вже став на шлях залежності. Серед важливих аспектів – психологічна підтримка, робота з родинами та створення здорового соціального середовища для молодих людей, яке допомагає їм знайти альтернативи вживанню наркотиків.

2.3. Співпраця з державними і неурядовими організаціями

Важливим аспектом у боротьбі з наркоманією серед молоді є співпраця з державними та громадськими організаціями. Завдяки комплексному підходу, в якому взаємодіють різні соціальні, медичні та освітні структури, можна забезпечити ефективне втручання з профілактики, лікування та реабілітації наркоманії. Таке партнерство дозволяє створювати єдину систему підтримки для молодих людей, що включає правову допомогу, соціальні програми, медичну допомогу, освіту та психологічну підтримку.

Органи державної влади відіграють ключову роль у створенні правової бази для боротьби з наркозалежністю та наданні підтримки на національному та місцевому рівнях.

Неурядові організації (НУО) відіграють важливу роль у профілактиці та подоланні наркоманії, оскільки вони можуть бути більш гнучкими у своїх підходах, працювати в місцевих громадах та залучати до активної діяльності волонтерів. Співпраця між державними та громадськими організаціями може забезпечити максимальну ефективність у боротьбі з наркоманією серед молоді [21, С.61].

Урядові та громадські організації можуть реалізовувати спільні проекти з профілактики наркоманії серед молоді. Це дозволяє об'єднати ресурси, досвід і знання обох типів організацій для досягнення максимальних результатів.

Спільні зусилля дозволяють створити мультидисциплінарні команди, до складу яких входять педагоги, психологи, соціальні працівники, медичні працівники та представники правоохоронних органів, які взаємодіють на всіх етапах профілактики, лікування та реабілітації.

Такий підхід пропонує комплексне вирішення проблеми наркотиків і дозволяє швидко реагувати на потреби кожної людини чи групи ризику.

У таблиці 2.1 розглянемо співпрацю з державними та неурядовими організаціями в боротьбі з наркозалежністю серед молоді.

Таблиця 2.1

Співпраця з державними та неурядовими організаціями в боротьбі з наркозалежністю серед молоді

Розділ	Опис
Роль державних організацій	
Законодавчі ініціативи та державні програми	Держава створює політику боротьби з наркотиками, розробляючи програми профілактики та реабілітації, що фінансуються з бюджету. Орієнтовані на підвищення обізнаності та підтримку сімей
Відповідальність правоохоронних органів	Контроль за нелегальним обігом наркотиків та боротьба з наркоторгівлею. Забезпечення балансу між жорстким контролем та соціальними програмами для реабілітації
Психосоціальні служби	Спільно з місцевими органами влади та Міністерством охорони здоров'я створюються центри для лікування та реабілітації наркозалежних, надаючи медичну та психологічну допомогу
Забезпечення фінансування	Держава фінансує організації, що займаються профілактикою та реабілітацією наркозалежних, забезпечуючи необхідні ресурси для місцевих ініціатив
Співпраця з неурядовими організаціями	
Гнучкість і адаптивність програм	НУО створюють програми, орієнтовані на специфіку регіонів і соціальних груп, оперативно реагуючи на потреби молоді та проводячи тренінги, проекти та культурні заходи
Програми психосоціальної підтримки	Надають психосоціальну допомогу через індивідуальні консультування та групові заняття, що сприяють подоланню наркотичної залежності
Інформаційні кампанії та освітні програми	НУО активно беруть участь у просвітницьких кампаніях, розповсюджують літературу та організовують тренінги для підвищення обізнаності про небезпеку наркотиків серед молоді

Залучення волонтерів та соціальних працівників	Волонтери та соціальні працівники допомагають реалізовувати програми підтримки, що створюють довірчі стосунки з молоддю і мотивують їх до відмови від наркотиків
Забезпечення доступу до ресурсів і мереж підтримки	НУО створюють групи взаємодопомоги для тих, хто пережив залежність, допомагаючи їм підтримувати один одного на етапах відновлення та реабілітації
Спільні ініціативи і проекти	
Міжсекторальна співпраця	Спільні програми включають співпрацю з медичними, соціальними службами, освітніми установами та правоохоронними органами для комплексного вирішення проблеми наркотиків
Координація заходів і обмін досвідом	Спільні ініціативи допомагають організаціям координувати діяльність, обмінюватися досвідом, проводити заходи для підвищення обізнаності про проблему наркотиків серед суспільства

Спільні ініціативи допомагають створити стійку інфраструктуру соціальної підтримки, де молодь може знайти підтримку, поділитися своїми проблемами, отримати професійну допомогу та посилити свою соціальну адаптацію. Важливо, щоб ця підтримка була доступна не тільки тим, хто вже стикався з проблемою залежності, а й тим, хто тільки перебуває в групі ризику [22, С.208].

Залучаючи громадські організації, можна створити простір для активної взаємодії з молоддю, запропонувати альтернативні види діяльності та створити можливості для самореалізації. Він також пропагує здорові соціальні норми серед молоді, для якої наркотики не є способом вирішення проблем.

Програми дозволяють проводити регулярні моніторингові дослідження, які дають змогу оцінити ефективність профілактичних та реабілітаційних заходів та адаптувати їх до сучасних тенденцій та змін соціальної ситуації.

Завдяки тісній співпраці з міжнародними організаціями, такими як ВООЗ, ООН та європейськими та американськими партнерами, країни можуть впроваджувати міжнародно визнані методи та стандарти профілактики та реабілітації людей, які страждають від залежності. Ви матимете доступ до новітніх технологій, розробок і програм, а також досвіду країн, які мають успішну практику боротьби з наркоманією.

Співпраця державних та громадських організацій не тільки підвищує ефективність боротьби з наркоманією, а й сприяє формуванню стабільної

системи підтримки молоді, де кожен має можливість своєчасно отримати допомогу та змінитися. свою долю та повернення до повноцінного життя без наркотиків. Це створює основу для формування здорового, відповідального суспільства, здатного подолати одну з найбільших соціальних проблем сучасності – наркоманію.

Висновки до другого розділу

Профілактика вживання наркотиків є ключовим аспектом у боротьбі з наркозалежністю серед молоді. Найефективнішими заходами є інформаційні кампанії, навчання розвитку стійкості до тиску та створення умов для здорового дозвілля, наприклад, спорту, мистецтва та громадських ініціатив.

Соціально-просвітницькі заходи мають бути спрямовані на раннє виявлення груп ризику серед молоді та надання їм психологічної та соціальної підтримки. Ефективність підвищується завдяки індивідуальному підходу та залученню кваліфікованих педагогів і психологів.

Роль державних організацій полягає у розробці законодавчих ініціатив, фінансуванні програм профілактики та реабілітації, створенні реабілітаційних центрів та підтримці сімей, які опинилися у складних соціальних обставинах.

Співпрацюючи з неурядовими організаціями, можна доповнити урядові ініціативи гнучкими, орієнтованими на громаду програмами, залученням волонтерів та навчанням.

Міжгалузева співпраця державних, неурядових та громадських організацій створює умови для комплексного вирішення проблеми наркоманії шляхом об'єднання зусиль в освітній, соціальній, медичній та правоохоронній сферах.

Стратегії підтверджують, що профілактика та підтримка молоді є ефективними за умови системного підходу, спрямованого не лише на подолання наслідків, а й на попередження проблеми на ранніх стадіях.

ВИСНОВКИ

Проблема наркоманії молоді залишається однією з найгостріших соціальних проблем сучасного суспільства, що потребує комплексного підходу до її вирішення. Вивчення фізичних, психологічних, соціальних та економічних наслідків вживання наркотиків дає змогу глибше зрозуміти масштаби проблеми та потребу в швидких і ефективних заходах із профілактики та лікування наркоманії серед молоді.

Фізичний і психологічний вплив наркотиків на організм є катастрофічним, оскільки вони не лише руйнують фізичне здоров'я, а й викликають психологічні розлади, які можуть призвести до тривалої депресії, порушення когнітивних функцій і навіть суїцидальних думок [23, С.203].

Наркотичні засоби впливають на всі системи організму, що призводить до розвитку різноманітних захворювань, у тому числі серцево-судинної, дихальної та нервової. Психологічні наслідки, як правило, виражаються у вигляді залежності, яка перешкоджає нормальній адаптації особистості в суспільстві і призводить до соціальної ізоляції, втрати працездатності і працездатності.

Сьогодні розробка програми створення продуктивних (вагомих) засобів профілактики наркотичної залежності молоді займає значуще місце в соціо-гуманітарній науці, так як попередження схильності до вживання шкідливих речовин є нагальною проблемою сучасності. Адже профілактика наркотичної залежності має здійснюватися в середніх, середньо-спеціальних і вищих навчальних закладах освіти. Крім того, детальне вивчення умов і чинників виникнення наркотичної залежності дає змогу розробити ефективні засоби профілактики цього захворювання та сформувати в молоді усвідомлене ставлення до цієї проблеми. Відтак розв'язання останньої залежить від наявності дієвих соціально-психологічних засобів профілактики наркотичної залежності.

Соціальні наслідки вживання наркотиків ще більш масштабні. Наркоманія є однією з головних причин зростання злочинності, безробіття, сімейного насильства та громадських заворушень. Залежність призводить до розриву соціальних зв'язків, деформації особистості, втрати моральних орієнтирів і зростання соціальної напруги в суспільстві. Особливо це стосується молоді, оскільки цей період є вирішальним для становлення особистості, а вживання наркотиків у молодому віці становить небезпеку для майбутнього покоління [24, С.133].

Не менш важливими є економічні наслідки вживання наркотиків, оскільки ця проблема призводить до значних фінансових витрат, пов'язаних з лікуванням, реабілітацією, злочинністю та інвалідністю. Відсутність фінансування державних програм та недостатня інфраструктура для лікування наркозалежних призводять до додаткових витрат на боротьбу з наслідками наркоманії.

Для ефективної боротьби з цією проблемою необхідно здійснювати комплексні профілактичні заходи, які включають просвітницьку роботу для молоді, розробку програм підтримки сімей, які потрапили у складні соціальні умови, а також забезпечення доступу до медичної та психологічної допомоги для них. належать до тих, хто вже зіткнувся з проблемою залежності. Профілактика повинна включати раннє виявлення факторів ризику та роботу з групами молоді, схильною до наркозалежності.

Важливу роль у вирішенні проблеми відіграють соціально-просвітницькі інтервенції, які включають залучення педагогів, психологів, соціальних працівників та співпрацю з владою та неурядовими організаціями. Програми реабілітації та ресоціалізації наркозалежних мають бути комплексними, поєднувати медичну допомогу, психологічну підтримку та розвиток життєвих навичок, які дозволять їм повернутися до здорового способу життя.

Не менш важливою є ефективна співпраця між державними органами та неурядовими організаціями. Спільними зусиллями забезпечується розробка комплексних стратегій протидії наркоманії, які передбачають розробку

законодавчих ініціатив, соціальних програм профілактики та реабілітації, а також активне залучення волонтерів та громадських ініціатив. Багатостороння співпраця дозволяє створити стійку систему, спрямовану на забезпечення ефективної допомоги тим, хто цього потребує.

Зазначалося, що боротьба з наркоманією є завданням не лише держави, а суспільства в цілому, і для його успішного вирішення необхідно залучати всі можливі ресурси: від фінансування програм до активної участі громадських організацій та місцеві громади. Важливо, щоб програми підтримки були доступні, адаптовані до потреб різних соціальних груп і передбачали комплексний підхід, який включає психологічну, медичну, соціальну та правову допомогу [25, С.188].

Основними напрямками ефективної протидії наркоманії серед підлітків є: впровадження ефективних профілактичних заходів, створення інфраструктури лікування та реабілітації, співпраця державних та громадських організацій, комплексна підтримка осіб груп ризику. Тільки завдяки цим заходам можна значно знизити рівень наркозалежності серед молоді та створити здорове, безпечне суспільство для майбутніх поколінь.

Комплексний підхід до боротьби з наркотичною залежністю серед молоді, який включає профілактичні заходи, соціально-педагогічні інтервенції, співпрацю з різними організаціями та активну участь суспільства в цій проблемі, має величезне значення для зниження рівня наркозалежності та забезпечення здорового майбутнього для молодих поколінь.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белякова С., Іванченко М., Гендерні особливості сприйняття власної зовнішності у підлітковому віці, *Перспективи та інновації науки*. – 2022. № 8(13).
2. Василенко О., Калинюк Н., Особливості розвитку та прояву негативних психоемоційних станів у студентів-першокурсників, *Psychology Travelogs*. – 2023. № 1. – С. 146.
3. Вінс В.А., Прудкай Ю.В., Кузьменко Т.М., Психологічні особливості соціальної адаптації студентської молоді в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання, *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. – 2023. № 4. – С. 60.
4. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання. Львів: Видавництво Старого Лева, – 2021. – С. 218.
5. Гreve P., Андерссон К., Басик Г., Інтерактивні переваги, зміцнення позицій та соціально-педагогічне визнання: наративний аналіз усних уявлень професійних акторів щодо зміцнення здоров'я, профілактики та реабілітації, *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*. – 2022. № 3. – С. 102.
6. Дзевульська І., Ігнатіщев М., Титаренко В., Присяжнюк Л., Дружиніна К., Процес наукового дослідження в психології та його етапи, *Грааль науки*. – 2022. № 17. – С. 391.
7. Загальна психологія. Семінарські та практичні заняття. – Методичний посібник. – К.: ПП «Дірект Лайн», 2019. – Частина 1. – С. 52.
8. Загальна психологія. Теоретико-методологічні основи науки [Електронний ресурс]: Навч. посіб. / О. В. Ловка, Л. Л. Борисенко, Л. А. Колесніченко, Л. В. Музичко, А. В. Тімакова, Д. Г. Лавриненко / За заг. ред. О. В. Ловкої. – К.: КНЕУ, 2019. – С. 209.
9. Зарицька В.В., Козаченко Д.С., Феномен самооцінки у психологічному дискурсі, *Journal of Psychology Research*. – 2024. Т. 29. № 12. – С. 25.

10. Крюкова М. А., Лісовенко А. Ф. Практикум з психотерапії та психокорекції : навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня магістра факультету психології, політології та соціології) кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, – 2020. – С. 19.
11. Кубрак Р., Малишко М., Наркотичні засоби та психотропні речовини як загроза правопорядку в установах виконання покарань, *Law. State. Technology.* – 2023. № 3. – С. 49.
12. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції: навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», – 2020. – С. 154.
13. Курова А., Особливості психологічного здоров'я студентської молоді в умовах невизначеності, *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки.* – 2022. – С. 43.
14. Логвись О., Феномен лідерства у контексті психології праці педагога, *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія.* – 2022. № 3 (52). – С. 68.
15. Наконечна М., Психологічні особливості інтерсуб'єктної взаємодії в юнацькому віці, *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки.* – 2022. – С. 60.
16. Панасенко Е., Емпіричне дослідження особливостей стресового стану здобувачів вищої освіти в умовах війни, *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія: Психологія.* – 2023. № 68. – С. 236.
17. Пінчук І.Я. та ін. Стрес і людина: медико-психологічна допомога при стресових розладах: метод. посіб. Київ.: КАЛИТА. – 2020. – С. 26.
18. Поліщук В.М. Вікова періодизація та вікова класифікація. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* – 2017. Вип. 1. Т. 2. – С. 108.

19. Прохоренко Л., Спеціальна психологія в незалежній Україні: розвиток та перспективи, Особлива дитина: навчання і виховання. – 2023. Т. 110. № 2. – С. 23.
20. Ратинська О.М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. № 1(38). – С. 233.
21. Сафонов Д. М. Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання психоактивних речовин: для лікарів-спеціалістів лікувального профілю, що проходять перепідготовку відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики лікаря-спеціаліста зі спеціальності «Психіатрія» / Д. М. Сафонов. – Запоріжжя, – 2019. – С. 61.
22. Соціальна психологія в Україні : довідник / за ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. І. І. Ревера, С. Є. Фіськович ; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – Вид. друге, перероб. і допов. – К. : Талком, – 2019. – С. 208.
23. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, – 2019. – С. 203.
24. Товкун Л., Снюс: причини і наслідки вживання для здоров'я учнівської та студентської молоді, *Scientia et societas*. – 2022. Т. 2. № 2. – С. 133.
25. Чемерис Н.М., Вживання психоактивних речовин серед студентської молоді (результати анонімного опитування), Вісник проблем біології та медицини. – 2015. Т. 3. № 3 (122). – С. 188.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для проведення соціологічного дослідження щодо впливу наркотичних речовин на молодь

Мета анкети: зібрати інформацію щодо обізнаності молоді про небезпеку наркотиків, їх ставлення до вживання наркотичних речовин і можливих шляхів профілактики.

Інструкція: просимо вас відповісти на запитання анкети. Ваші відповіді є анонімними та будуть використані лише в наукових цілях.

Ваш вік:

- ☐ 14-16 років
- ☐ 17-19 років
- ☐ 20-22 роки
- ☐ 23-25 років

Ваші стаття:

- ☐ Чоловік
- ☐ Жінка

Чи чули ви про наркотики?

- ☐ Так
- ☐ Ні

Чи зустрічалися ви з людьми, які вживають наркотики?

- ☐ Так
- ☐ Ні

Як ви ставитесь до вживання наркотиків?

- ☐ Рішуче проти
- ☐ Нейтрально

☐ Погоджуюсь, якщо це не завдає шкоди іншим

☐ Підтримую

Які, на вашу думку, фактори сприяють вживанню наркотиків серед молоді? (можна вибрати кілька варіантів)

☐ Погана компанія

☐ Проблеми в родині

☐ Низька самооцінка

☐ Культурні та соціальні впливи (фільми, музика)

☐ Відсутність інформації про наслідки

☐ Інші (вказіть) _____

Як ви оцінюєте рівень обізнаності серед молоді щодо наслідків вживання наркотиків?

☐ Дуже високий

☐ Високий

☐ Середній

☐ Низький

☐ Дуже низький

Чи були вам відомі будь-які програми профілактики наркотичної залежності?

☐ Так

☐ Ні

Які, на вашу думку, заходи можуть допомогти запобігти вживанню наркотиків серед молоді?

☐ Організація спортивних заходів

☐ Психологічна підтримка

☐ Освітні програми в школах та університетах

☐ Кампанії на телебаченні та в соцмережах

☐ Посилена увага з боку родини

☐ Інші (вказіть) _____

Чи готові ви звернутися за допомогою, якщо зіштовхнетеся з проблемою наркотичної залежності?

☐ Так

☐ Ні

☐ Не знаю

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Розподіл за віком:

- 14–16 років: **5 осіб (25%)**
- 17–19 років: **6 осіб (30%)**
- 20–22 роки: **5 осіб (25%)**
- 23–25 років: **4 особи (20%)**

2. Розподіл за статтю:

- Чоловіки: **10 осіб (50%)**
- Жінки: **10 осіб (50%)**

3. Чи чули про наркотики?

- Так: **20 осіб (100%)**
- Ні: **0 осіб (0%)**

4. Чи зустрічалися з людьми, які вживають наркотики?

- Так: **15 осіб (75%)**
- Ні: **5 осіб (25%)**

5. Ставлення до вживання наркотиків:

- Рішуче проти: **10 осіб (50%)**
- Нейтрально: **6 осіб (30%)**
- Погоджуюсь, якщо не шкодить іншим: **4 особи (20%)**
- Підтримую: **0 осіб (0%)**

6. Фактори, що сприяють вживанню наркотиків:

(Можна було обрати кілька варіантів, тож % — від кількості респондентів)

- Погана компанія: **9 осіб (45%)**
- Проблеми в родині: **9 осіб (45%)**
- Низька самооцінка: **6 осіб (30%)**
- Культурні та соціальні впливи (фільми, музика): **10 осіб (50%)**
- Відсутність інформації про наслідки: **9 осіб (45%)**
- Інше: **0 осіб**

7. Рівень обізнаності молоді щодо наслідків:

- Дуже високий: **0 осіб (0%)**
- Високий: **4 особи (20%)**
- Середній: **10 осіб (50%)**
- Низький: **4 особи (20%)**
- Дуже низький: **2 особи (10%)**

8. Чи були відомі профілактичні програми:

- Так: **11 осіб (55%)**
- Ні: **9 осіб (45%)**

9. Які заходи можуть допомогти запобігти вживанню наркотиків:

(Можна було обрати кілька варіантів)

- Організація спортивних заходів: **8 осіб (40%)**
- Психологічна підтримка: **9 осіб (45%)**
- Освітні програми: **14 осіб (70%)**
- Кампанії в соцмережах/ТБ: **13 осіб (65%)**
- Посилена увага з боку родини: **9 осіб (45%)**
- Інше: **0 осіб**

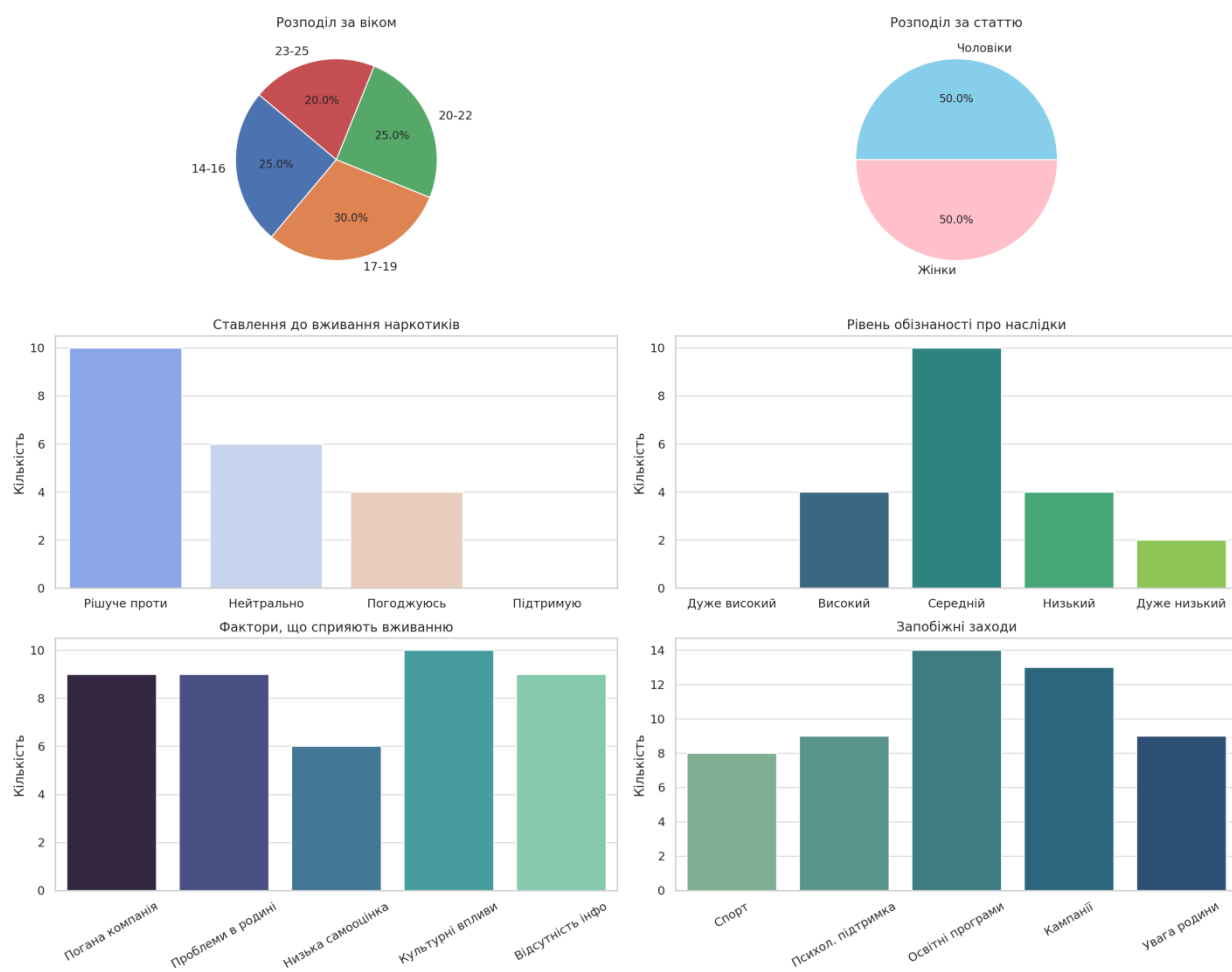
10. Чи готові звернутись за допомогою при проблемі залежності?

- Так: **15 осіб (75%)**
- Ні: **1 особа (5%)**
- Не знаю: **4 особи (20%)**

Ключові висновки:

1. **Висока обізнаність про існування наркотиків, але лише 20% оцінюють обізнаність про наслідки як високу.**
2. **75% молоді стикались із людьми, які вживають наркотики, що вказує на поширеність проблеми.**
3. **Основні фактори — соціальний вплив, проблеми в родині та недостатня інформація.**
4. **Більшість підтримують профілактику через освіту, соцмережі та психологічну допомогу.**
5. **75% готові звернутись за допомогою, що є позитивною тенденцією до відкритості та самосвідомості.**

Інфографіка: Дослідження про наркотики серед молоді (20 респондентів)

Перелік основних організацій, що займаються профілактикою та реабілітацією наркозалежних осіб

Міжнародні організації:

- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC);
- міжнародна організація, що займається боротьбою з незаконним обігом наркотиків та їх наслідками. Організовує міжнародні програми з профілактики наркозалежності та реабілітації.

World Health Organization (WHO):

- світова організація охорони здоров'я розробляє глобальні стратегії боротьби з наркотичними залежностями, проводить наукові дослідження та допомагає країнам у розробці ефективних медичних протоколів лікування та реабілітації.

Національні організації (Україна):

- Державна служба України з контролю за наркотиками;
- відповідає за контроль за обігом наркотичних засобів в Україні, організацію заходів щодо боротьби з наркозалежністю.

Національний центр наркології МОЗ України:

- провідна державна установа, що займається науковими дослідженнями та лікуванням наркозалежності. Розробляє методи лікування та реабілітації для осіб, які страждають від наркотичної залежності.

Благодійний фонд «Довіра»:

- незалежна організація, що працює з підлітками та молоддю, організовує просвітницькі заходи, тренінги, а також надає психологічну та соціальну допомогу залежним особам.

Неурядові організації:

- інтернальна мережа НУО «Система допомоги»;

- мережа волонтерських та громадських організацій, яка займається профілактикою наркотиків, психосоціальною підтримкою та ресоціалізацією наркозалежних осіб.

Асоціація соціальної допомоги «Нова реальність»:

- займається наданням медичної, соціальної та психологічної допомоги для осіб, залежних від наркотичних речовин. Організовує курси реабілітації та надає консультації.

Освітні та профілактичні програми:

- «Здорове покоління» – програма профілактики наркотичної залежності серед учнівської молоді, що включає тренінги, лекції та інші освітні заходи щодо запобігання вживанню наркотиків серед підлітків;

- «Молодь проти наркотиків» – Освітня програма, спрямована на підвищення обізнаності молоді про наслідки вживання наркотиків через інтерактивні заходи, медіа кампанії та спеціалізовані курси.